

Sosyal Sermaye Teorisi

Social Capital Theory

DOI: 10.5281/zenodo.7814587

Zeynep EKMEKÇİ¹

Sosyal sermaye kavramı 1990'larda sosyal bilimlerde popüler bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal sermaye araştırmalarını yönlendiren temel çıkış noktası, başkalarının diğer insanlara iletmesi gereken iyi niyetin değerli bir kaynak olduğudur. İyi niyetten kasıt arkadaşlar ve tanıdıklar tarafından sunulan sempati, güven ve affedici olmaktır (Dore, 1983, s. 480; Robison, Schmid, & Siles, 2002, s. 99; Adler, 2001, s. 215). Sosyal sermaye kavramı en sade şekliyle en az iki kişi arasında, güvene dayalı kurulan iletişim imkânı olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir ifadeyle ise; toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyonu kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini arttıran güven, norm ve iletişim ağı özellikleri olarak tanımlamak mümkündür (Temple, 2002, s. 23). Redondo (2006 s. 2307) ya göre ise, sosyal sermaye "toplum kesitleri arasındaki güvene dayalı ilişkiler düzeyi" olarak tanımlanmaktadır. Sosyal sermaye kolektif aktiviteler ve demokratik yönetim (Putnam, 2000, s. 2) alanlarının tartışma konusu olarak görmektedir. Diğer yandan sosyal sermaye kavramı genel ekonomik refahın yaratılması ve sürdürülmesinde (Fukuyama, 1995, s. 91; Woolcock, 1998, s. 152; Woolcock & Narayan, 2000, s. 17) ve bölgesel kalkınmada (Grootaert & Bastelaer, 2002, s. 42) kilit bir unsur olarak görülmektedir. Sosyal sermaye konusunda yapılan değerlendirmeler genel olarak iletişim ağı, sosyal normlar ve güven ekseninde etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda sosyal sermaye olgusu, topluma yön veren ahlaki değerlere, kültürel ve siyasi yapı ile eğitime göre şekillenmektedir. Bu nedenle sosyal sermayenin oluşumunda adalet, güzellik, iyilik, aşk, arkadaşlık ve geleceğe duyulan güven gibi maddi olmayan pozitif değerlerin toplumda oynadığı rolün etkisi fazladır (OECD, 2011, s. 41).

Sosyal sermaye, sosyal ilişkiler dokusunun yarattığı ve eylemi kolaylaştırmak için harekete geçirilebilen iyi niyet olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda aile yapısının araştırılması, gençlerin sorunları, eğitim ve öğretim, halk sağlığı, toplum hayatı, demokrasi ve yönetişim, ekonomik kalkınma ve kolektif eylemin genel sorunları gibi konular da sosyal sermaye ile çalışılan konular arasında yer almaktadır (Jackman & Miller, 1998, s. 50; Portes & Sensenbrenner, 1993, s. 7; Woolcock, 1998, s. 152). Bunun yanı sıra örgütsel davranış çalışmalarında da sosyal sermaye kavramı önem kazanan bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Özellikle örgütsel davranış açısından yapılan çalışmalarda sosyal sermaye kavramının kariyer başarısını etkilediği (Burt, 1992, s. 9), insanların iş bulmasına

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu, zeynep.ekmekci@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2110-8438.

yardımcı olduğu (Granovetter, 1973, s. 1361; Lin vd. 1982, s. 395; Lin & Dumin, 1986, s. 368) benzer bir şekilde, bölgeler arası kaynak değişimini ve ürün inovasyonunu kolaylaştırdığı (Gabbay & Zuckerman, 1998, s. 191; Tsai & Ghoshal, 1998, s. 465) satış devir hızını artırdığı, tedarikçi ilişkilerini olumlu yönde geliştirdiği (Baker, 1990, s. 590; Dore, 1983, s. 460; Gerlach, 1992, s.158 ; Uzzi, 1999, s. 482) yapılan çalışmalar sonucuna varılmıştır.

Sosyal sermaye tanımlamaları yapılırken çeşitli bakış açıları geliştirilmiştir. Bu bağlamda sosyal sermayeyi köprü kurucu, birleştirici hem köprü kurucu hem birleştirici olarak tanımlayan bakış açıları mevcuttur.

Köprü kurucu sosyal sermaye, sosyal aktörlerin bazı kaynaklara ulaşmak, kurdukları ilişkileri ifade etmektedir. Köprü kurucu sosyal sermaye tanımlaması sosyal sermayeyi ilk olarak tanımlayan Bourdieu tarafından yapılmıştır. Ona göre sosyal sermaye, karşılıklı tanışma veya tanınma konusunda az çok kurumsallaşmış ilişkilerden oluşan kalıcı bir ağa sahip olmakla bağlantılı fiili veya potansiyel kaynakların toplamıdır (1985, s. 724). Bourdieu'nun sosyal sermaye tanımlamasında sosyal sınıflar merkezdedir. Bu bağlamda birtakım ilişkileri kurgulamak için sosyal sermaye köprü kurucudur. Dolayısıyla Bourdieu bireyin kişisel bağlantılar kurarak oluşturduğu ağlar yoluyla kurulan seçkin ağlara atıfta bulunmaktadır.

Birleştirici sosyal sermaye, kolektifin çıkarları doğrultusunda toplumsal iş birliğini amaç edinen tanımları içermektedir. Sosyal sermayenin birleştirici olduğu iddiası Coleman (1988, s. 95) tarafından öne sürülmüştür. Coleman sosyal sermayeyi işlevleriyle birlikte düşünmektedir. Bu bağlamda sosyal sermaye tek bir varlık değildir, iki ortak özelliği olan çeşitli farklı varlıklardan oluşur. Hepsi sosyal yapının bazı yönlerinden oluşur ve yapı içindeki bireylerin belirli eylemlerini kolaylaştırmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında Coleman birleştirici sosyal sermayenin kolektif yönüne eğilmektedir. Benzer bir biçimde Fukuyama (1995, s. 90; 1996, s. 8) da sosyal sermayenin kolektif yönüne atıfta bulunmaktadır. Sosyal sermaye, basitçe, aralarında iş birliğine izin veren bir grubun üyeleri arasında paylaşılan belirli bir dizi gayri resmi değer veya normların varlığı olarak tanımlanabilir. Birleştirici sosyal sermaye sivil toplum üzerinden, kolektif faydaya odaklanmaktadır.

Sosyal sermayenin hem köprü kurucu hem de birleştirici olduğu iddiası sosyal sermayenin son dönem tanımlamalarını içerir. Köprü kurucu ve birleştirici sosyal sermaye, sosyal aktörlerin hem kolektif çıkarlara hem de kendi çıkarlarına hizmet ettiği bağlamı ifade etmektedir. Bu bağlamda sosyal sermaye hem kolektif hem de bireysel faydaya atıfta bulunmaktadır. Sosyal sermaye insanlar arasındaki ilişkileri etkileyen ve üretim ve / veya fayda fonksiyonunun girdileri ya da argümanları olan sosyal yapının unsurlarını oluşturan yetkinlikleri olarak değerlendirilmektedir. Nahapiet & Ghoshal (1998, s. 242) göre ise bir bireyin veya sosyal birimin sahip olduğu ilişkiler ağının içine yerleştirilmiş, bunlardan ulaşılabilen ve bunlardan türetilen gerçek ve potansiyel kaynakların toplamıdır. Dolayısıyla sosyal sermaye hem iletişim ağını hem de bu ağ üzerinden mobilize edilebilecek varlıkları içerir.

Sosyal sermaye güven, normlar ve ağlar olmak üzere üç temel unsurdan oluşmaktadır. Sosyal sermaye, karşılıklı yarar için koordinasyonu ve çalışmayı

kolaylaştıran ağlar, normlar ve güven gibi sosyal organizasyonun özelliklerini (Putnam, 1993, s. 779; Bourdieu& Wacquant, 1992, s. 202; Coleman, 1990, s. 398; Portes, 1998, s. 1322) ifade etmektedir.

Karşılıklı kurulan ve geliştirilen ilişkilerin odak noktası güvendir. Güven, bireyin karşılıklı ilişkiler sonucunda kendini savunmasız bıraktığı bir alandır. Bu bağlamda ilişkiler güçlendiren ya da zayıflatan bir unsurdur. Güven kelimesi, korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat anlamına gelmektedir (<https://sozluk.gov>) Eylül,2022). Kavram içerisinde güvenilirlik ve itimat durumunu içerir. Güven en geniş anlamıyla itimat duygusunu içerir ve sosyal hayatın devam edebilmesi için en temel faktördür (Luhman, 1975, s. 24). Gerekli koşullar oluştuğunda herhangi bir kimseye söz konusu davranışı göstermesi için bel bağlanabileceği kabul edilmektedir. Bir kimseye inanma ve bağlanma esasında inançla ilgilidir. Her ikisi de üzüntüyle sonuçlanabilecek beklentilere işaret eder. Güven, bir kişi ya da sistemin inandırıcılığına güven duymaktır (Giddens, 2016, s. 78). Güven toplumsal ilişkileri geliştirir, zenginleştirir ve yaratıcılığı artırır. Güvensizlik ise toplumsal ilişkileri zayıflatır ve ortadan kaldırır. Güven bir yandan, diğerinin kasıtlı olarak veya yanlışlıkla kırılabilirliğini kötüye kullanma olasılığının düşük olduğuna inanmak anlamına gelirken diğer yandan yüksek güvenlik açığı, düşük kontrol, mütevazı yarar, yüksek olası kayıp ve diğer kişinin güvenlik açığını kötüye kullanmayacağına inanma gibi riskleri içerir (Zand, 1997, s. 89). Güven özünde insanın durumunu belirsiz ve tehdit edicidir, ancak gündelik amaçlarda toplum üyelerinin çoğunun yetiştirilme tarzı, başkalarına ve sorgulanmayan yaşam tarzına duyulan temel güvenin gelişmesiyle, onları derinlere kök salmış endişelerden korumaktadır (Marshall,1999, s. 289). Benzer bir biçimde sosyal sermayede oluşturan normlar ise yine güven bağlamında inanılan ortak değerlere atfedilen bir durumdur.

Normlar topluluk ve grup içindeki içselleştirilen kurallar bütününe kapsarken, bireyler arasındaki bağı kuvvetlendirir. Bu bağlamda sosyal ağlar kapalı yapılardır ve sıkı bağlar büyük önem taşımaktadır. Kolektif hareket sosyal sermaye oluşturmada çok büyük bir öneme sahiptir (Coleman, 2010, s. 93-94).

Sosyal ağlarının değerli olduğu fikri sosyal sermayenin ana fikrini oluşturmaktadır. Sosyal bilimlerde ağ yaklaşımı, sosyal varlık olan bireyi, sosyal etkileşimi ve çevresi ekseninde etkileşimleriyle birlikte değerlendirmektedir. Bu bağlamda ağ araştırmaları, olayların birden fazla yönünü analiz etmektedir. Böylece toplumsal yapı ile ilgili sorunları neden-sonuç ilişkisi içinde temellendirerek açıklamaktadır. Ağ yaklaşımı yalnızca bireylerin değil toplumsal yapı içerisinde şekillenen ilişkileri ve bu ilişkilerin etkilerini de incelediği için yapısal bir yaklaşımdır (Freeman, 1978, s. 216). İletişim ağları sosyal bağlılık için birer temel oluşturmaktadır. Bir kişinin diğeriyle ortaklaşa çalışmasını sağlayan şey sosyal bağlılıktır (Field, 2008, s. 16).

Sosyal sermaye ile ilgili 5 temel kuramcından bahsetmek mümkündür. İlk olarak Pierre Bourdieu'nun sosyal sermayede kavramın merkezine aldığı **Sınıfsal Yaklaşımdan** bahsetmek kavramın tarihsel süreçte geçirdiği yolculuğun daha iyi ifade edilmesini sağlayacaktır. İkinci yaklaşım Coleman ve Burt'ın **Bireyi ve Sosyal Ağları Merkeze Alan Rasyonel Tercih** yaklaşımıdır. Üçüncü yaklaşım

sosyal sermaye kavramının önemli bir çalışma alanı haline gelmesini sağlayan Robert Putnam'a ait *Sivil Toplum ve Kolektif Sosyal Sermaye Anlayışı* yaklaşımıdır. Dördüncü yaklaşım Francis Fukuyama'ya ait *olan Sivil Toplum, Değerler ve Sosyal Sermaye Yaklaşımı*'dir. Beşinci yaklaşım ise Nan Lin'in geliştirdiği *Sosyal Sermaye Ağı Teorisi*'dir. Kuramcılar farklı bağlamlardan değerlendirse de sosyal sermayenin bir sermaye biçimi olduğu ve toplumsal olarak bir arada yaşam pratikleri oluşturmada önemli bir unsur olduğu, güven, normlar ve ağlarla oluştuğu konusunda hemfikirdirler.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Güven, Sosyal Ağlar, Normlar.

Kaynakça

- Dore, R. (1983). "Goodwill and the Spirit of Market Capitalism". *The British Journal of Sociology*(34), 459-482.
- Robison, L. J., Schmid, A. A., & Siles, M. E. (2002). "Is Social Capital Really Capital?", *Review of Social Economy*. 60(1).1-21
- Adler, P. S. (2001). "Market, Hierarchy, and Trust: The Knowledge Economy and the Future of Capitalism". *Organization Science*(12), 215-234.
- Temple, J. (2002). "Growth effects of Education and Social Capital in the OECD Countries". *Historical Social Research*(27), 5-46.
- Redondo, F. V. (2006). "Building up Social Capital in a Changing World". *Journal of Economic*, 2305–2338
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster
- Burt, R. S. (1987, Mayıs). "Social Contagion and Innovation: Cohesion Versus Structural Equivalence". *The American Journal of Sociology*(92), 1287-1335.
- Fukuyama, F. (1995). "Social Capital and the Global Economy". *Council on Foreign Relations*(74), . 89-103.
- Freeman L.C. (1978). *Centrality in Social Network Conceptual Clarification, Social Networks*, 1(3), 215-239.
- Woolcock, M. (1998). "Social Capital and Economic Development:Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework". *Theory and Society*, 151-208.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). "Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy". *The World Bank Research Observer*(15), 225-249.
- Grootaert, C., & Bastelaer, T. v. (2002). *Understanding and Measuring Social Capital A Multidisciplinary Tool for Practitioner*. Washington, USA: The International Bank for Reconstruction
- OECD (2011). *Society at a Glance 2011(OECD Social Indicators)*. Paris.
- Portes, A., & Sensenbrenner, J. (1993, Mayıs). "Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action". *American Journal of Sociology*(98), 1320-1350.

- Jackman, R. W., & Miller, R. A. (1998). "Social Capital and Politics". *Review Politic Science*, 47-73.
- Burt, R. S. (1992). *Structural Holes: the Social Structure of Competition*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press .
- Granovetter, M. S. (1973). "The Strength of Weak Ties". *University of Chicago Press*, 1360-1380.
- Lin, N., & Dumin, M. (1986). "Access To Occupations Through Social Ties". *Social Networks*, 365-385.
- Gabbay, S. M., & Zuckerman, E. W. (1998). "Social Capital and Opportunity in Corporate R&D:The Contingent Effect of Contact Density on Mobility Expectations". *Social Science Research*, 189–217
- Tsai, W., & Ghoshal, S. (1998). "Social Capital and Value Creation: The Role of Intrafirm Networks". *The Academy of Management Journal*(41), 464-476.